

با مطبوعات و کوشندگان نخستین
مارکسیسم در ایران آشنا شویم

۱۲۶ سال پیش شناخت مارکسیسم در ایران آغاز شد

نخستین بار روزنامه "ایران" در شماره ۱۸ مارس ۱۸۸۰ به درج مقاله ای درباره سوسیالیسم که در روزنامه "اختر" چاپ اسلامبول نشر یافته بود، دست زد. روزنامه "ایران" نو" ارگان حزب دمکرات (تاسیس ۱۹۱۰) ظاهراً نخستین نشریه ای است که برخی مباحث مارکسیستی را مطرح ساخته است.

در سال ۱۹۰۴ مهاجرین ایرانی مقیم قفقاز حزب "همت" و پس از آن حزب "اجتماعیون عامیون" به رهبری "نریمان نریمانوف" را بوجود آوردند. در سال ۱۹۱۶ در قفقاز حزب "عدالت" به رهبری "اسداله غفارزاده"، از مهاجرین سیاسی مشروطیت بوجود آمد و همین حزب در ۳۰ خرداد ۱۲۹۹ (۲۲ ژوئن ۱۹۲۰) موفق شد نخستین کنگره "حزب کمونیست ایران" را تشکیل دهد.

حزب کمونیست ایران با ارگان های غنی مطبوعاتی خود به اشاعه اندیشه های مارکسیستی در ایران دست زد. مطبوعات روزانه چون "حقیقت"، "کار"، "پیکان"، مجله تئوریک "جرقه" هفته نامه تئوریک "خلق"، روزنامه "اقتصاد ایران" و در خارج کشور نشریاتی چون "ستاره سرخ" (ارگان تئوریک حزب کمونیست ایران که بین سال های ۳۱-۱۹۲۹ در وین چاپ می شد)، "پیکان" و "نهضت" در توضیح و ترویج نسبتاً منظم و پیگیر اجزاء سه گانه مارکسیسم یعنی کمونیسم علمی، اقتصاد سیاسی و فلسفه، نقش برجسته ای ایفا کردند. بدون شک نمی توان از پیشینه گسترش مارکسیسم در ایران سخن گفت و به کوشش خستگی ناپذیر دکتر ارانی در این راه نپرداخت. ارانی را به حق می توان بزرگترین مروج مارکسیسم - لنینیسم در ایران دانست. ارانی طی اقامت در اروپا یکی از نویسندگان و اداره کنندگان روزنامه های "پیکار" و "بیرق انقلاب" بود. پس از مراجعت به ایران موفق شد در آغاز سال ۱۳۱۱ با همکاری عده ای دیگر از همزمانش نخستین شماره مجله "دنیا" را منتشر کند. انتشار مجله "دنیا" در تاریخ جنبش کارگری و کمونیستی ایران اهمیت و مقام خاصی را داراست. در مطبوعات ایران مجله "دنیا" در نوع خود بی سابقه و بی مانند بود. مجله "دنیا" بمنزله نخستین سنگ بنای تربیت نسل جدید مارکسیست های ایرانی بشمار می رود. انتشار مجله "دنیا" تا تابستان سال ۱۳۱۴ ادامه داشت و مجموعاً ۱۲ شماره آن منتشر گردید و سپس توقیف شد. دکتر ارانی در دوران کوتاه فعالیت علمی خود در ایران که جمعا کمتر از شش سال بود آثار فلسفی فراوان و متنوعی تدوین کرد و تا آنجا که شرایط سانسور اجازه می داد منتشر ساخت، نظیر: "عرفان و اصول مادی"، "ماتریالیسم دیالکتیک"، "انسان از نظر مارکسیسم" و ...

سقوط دیکتاتوری رضا خان در سال ۱۳۲۰ و بوجود آمدن شرایط دمکراتیک نسبی در ایران، توسعه جنبش دمکراتیک توده ها و تاسیس حزب توده ایران، پروسه انتشار افکار مارکسیستی به مرحله نوین و عالی تری گام نهاد. از مشخصات این دوره تبلیغ اندیشه مارکسیستی - لنینستی در سطح عالی ترو عمق بیشتری به نسبت گذشته است. نشریات چون "مردم"، "مردم برای روشنفکران"، "مردم آدینه"، "ظفر"، "مسائل حزبی" و غیره در سال های ۱۹۴۰ نقش برجسته ای ایفا کردند. آثار کلاسیک های مارکسیسم - لنینیسم، آثار

مارکسیست های بنام دیگر کشورهای جهان به فارسی ترجمه و چاپ شد. مثلا "مانیفست حزب کمونیست" که بخش هایی از آن در سال های ۱۳۰۳ - ۱۳۰۰ ترجمه و در روزنامه "توفان" - که نشر آن را "فرخی یزدی" بعهدہ داشت - بچاپ رسیده بود، در سال ۱۳۲۲ توسط زنده یاد "عبدالحسین نوشین" ترجمه و چاپ گردید.

کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ نیز نتوانست وقفه ای در این جریان بالنده ایجاد کند. نشریاتی چون "مردم" و "مسائل حزبی" انتشار یافتند و به ایفاء نقش ارزنده خود ادامه دادند. در سال ۱۳۳۹ نخستین شماره از دوره دوم "دنیا" بعنوان "ارگان تئوریک و سیاسی کمیته مرکزی حزب توده ایران" نشر یافت و منادی مرحله نوینی در انطباق خلاق مارکسیسم - لنینیسم بر شرایط ویژه ایران گردید. دوره دوم "دنیا" تا سال ۱۳۵۳ ادامه داشت. "مجله دنیا" طی ۱۴ سال انتشار خود وظایفی را که در برابر او بود به شایستگی انجام داد و نقش مهمی در ترویج مارکسیسم - لنینیسم، و طرح و تحلیل مسائل حاد جامعه ایران و جنبش انقلابی کشور، تدوین و تنظیم تاریخ جنبش کارگری در ایران، بررسی مسائل و مباحث مختلف مربوط به تاریخ و فرهنگ کشور، توضیح مشی حزب در عرصه های مختلف و دفاع از آن ایفاء کرد و به همین سبب حیثیت و اعتبار بزرگی در نزد نیروهای انقلابی و مترقی کشور ما کسب کرده است."

(از نامه هیئت دبیران کمیته مرکزی حزب توده ایران به هیئت تحریریه مجله "دنیا")

از سال ۱۳۵۳ دوره سوم مجله "دنیا" بمثابه "ارگان سیاسی و تئوریک کمیته مرکزی حزب توده ایران" نشر یافت. در این دوره نیز "دنیا" به حق نقش ساینده خود را حفظ کرد و با زنده نگاهداشتن سنن ارانی، مشعل دار مبارزه در راه دفاع از اصول مارکسیسم - لنینیسم در قبال هرگونه پیرایه انحرافی گردید.

دوره دوم مجله "پیکار" نیز در ترویج ایدئولوژی طبقه کارگر در میان جوانان و دانشجویان نقش ماندنی ای ایفاء کرد. اولین شماره "پیکار" در خرداد- تیر ۱۳۵۰ بمثابه نشریه حزب توده ایران برای دانشجویان منتشر شد و تا پایان سال ۱۳۵۲ ادامه یافت. از جمله اقدامات ارزنده "پیکار" معرفی آثار کلاسیک های مارکسیستی - لنینیستی به زبان ساده برای جوانان و نوآموزان مارکسیسم - لنینیسم بود. از جمله "پیکار" به معرفی آثار ارزنده ای چون "مانیفست حزب کمونیست"، "ایدئولوژی آلمانی" و... دست زد.

در اوج ترور و اختناق، آثار مارکسیستی به شکل های گوناگون بدست علاقمندان و مشتاقان آن می رسید. **رادیوی پیک ایران** در این زمینه دست و ابتکار جالب و ارزنده ای زد و با پخش آثاری چون "مانیفست حزب کمونیست"، "بیماری کودکی"، چپ گرانی در کمونیسم"، مندرجات مجله "دنیا" و نیز دروس منظم فلسفه، اقتصاد سیاسی و تاریخ جنبش جهانی کارگری و کمونیستی توانست نقش ماندگار در ترویج مارکسیسم - لنینیسم ایفاء کند. (راه توده اکنون در حال تایپ دوباره، ویراستاری و باز انتشار پیگیرانه این آثار روی سایت خود است. برای نسل جوان کشور ضرورت تاریخی دارد از پیشینه حزب توده ایران در جامعه ایران آگاه شود، بویژه گرایش های جدید چپ باید تاریخ جنبش کمونیستی ایران را بیاموزند.)

۴- چگونه مارکسیسم- لنینیسم را بیاموزیم

"ساواک" شاهنشاهی قسمت عظیمی از نیرو و توان خود را در جهت جلوگیری از پخش این ایدئولوژی بکار گرفته بود. هر گونه کتاب و اثر مارکسیستی ممنوع و خواندن یا داشتن آن متضمن مجازات های سنگین بود. چه بسا افرادی بخاطر خواندن "مانیفست" در زیر شکنجه شهید شدند و چه فراوانند کسانی که بخاطر یک جزوه سال ها در زندان های اهریمنان رژیم آریامهری بسر بردند.

با آغاز انقلاب ۵۷ و با خیزش نوین جنبش توده ای، نشر آثار مارکسیستی بالا گرفت و دستگاه تضییعی قدرت آن را نداشت که از پخش اندیشه ها ممانعت بعمل آورد. این نشر و ترویج با یورش به حزب توده ایران در سال ۱۳۶۱ و ۱۳۶۲ یکبار دیگر متوقف شد. در سال های اخیر کسانی دست به ترجمه و نشر ناقص و مغلوطن ارزشمندترین برگ های مارکسیستی - لنینیستی زدند، حتی گاه ترجمه های حزب توده ایران را دستکاری کرده و با اضافه کردن مطالبی به آنها و تحریف برخی مبانی اصولی آنها، بنام خود منتشر کردند. ترجمه های غلط و آثار گمراه کننده فراوانی با انگیزه های متنوع نشردهندگان آن نیز بنام مارکسیسم در جامعه منتشر و ترویج داده می شود. کسانی آگاهانه به تحریف آثار مارکسیستی دست می زنند. هدف آنان خدشه دار کردن و ناقص نمایاندن مارکسیسم است، می خواهند مارکسیسمی سرودم بریده بسازند و آن گاه با حمله به این ساخته ذهن خود، مارکسیسم راستین و اصیل را بکوبند. یا بنام مارکسیسم و با سوء استفاده از جاذبه آن علاقمندان را به انحراف کشانند.

برخی آثار مارکسیستی توسط عناصر صادق ولی "عجول" به فارسی بر گردانیده شده و در این راه کوشش هایی نیز می شود. این دوستان که شوق و علاقه پشتکارشان ستودنی است باید توجه کنند که انبوهی کتب مارکسیستی به زبان فارسی، به تنهایی کمکی در اشاعه آن نیست. این کمیت باید با کیفیتی در خور این آثار همراه باشد. والا بجز آشفته فکری نتیجه دیگری نخواهد داشت. نمونه ای از این کوشش، ترجمه اثر دوران ساز انگلس "آنتی-دورینگ" است. این اثر که به حق دقیق ترین ترجمه را می طلبد و برگردان آن کار ظریف و در عین حال دشواری است متأسفانه با ترجمه مغلوطن و ثقیل، که خواننده را دچار سردرگمی و بالطبع دل زدگی از مطالعه مارکسیسم می کند، نشر یافته است.

به مارکسیسم - لنینیسم نباید بمتابه مجموعه ای از افکار جامد، احکام جزمی و قالبی نگریست. اما آموزش منظم و پیگیر مارکسیسم - لنینیسم در همه ابعاد و اجزاء آن اهمیت حیاتی دارد. منابع آموزش مارکسیسم - لنینیسم را به دو بخش عمده می توان تقسیم کرد:

آثار مارکس، انگلس و لنین عموماً در مجادله با نظریات مختلف و در رابطه با مسائل خاص نگاشته شده است. مثلاً "۱۸ برومر لویی بناپارت" در پیوند با شرایط اجتماعی فرانسه در اواخر دهه چهل قرن ۱۹ نگاشته شده، "ایده ثلوثی آلمانی" در نبرد فکری با "برونوبائور و هگلی های جوان"، "فقر فلسفه" در پاسخ به "فلسفه فقر" پرودون، "آنتی دورینگ" در رد نظریات "دورینگ فیلسوف آلمانی"، "دوستان مردم کیانند و..." در نبرد با نظریات میخائیلوفسکی نارودنیک، "دو تاکتیک سوسیال دمکراسی در انقلاب دمکراتیک" در پیوند با وقایع و تجارب انقلاب ۷-۱۹۰۵ روسیه در رد نظریات منشویک ها در زمینه تاکتیک سوسیال دمکراسی در انقلاب دمکراتیک و ... نگاشته شده اند. برای استفاده از این آثار باید به روح مطلب پی برد، شرایط و نقطه نظرات را شناخت، عام را از خاص، عمده را از غیره عمده تشخیص داد و آنگاه در رابطه با وضع مشخص، اگر نقل قول صحیح بود، بکار گرفت.

برای مثال مارکس، انگلس و لنین در برخی از آثار خود از خرده بورژوازی بعنوان یک نیروی ارتجاعی نام می برند. آیا استفاده از این نقل و قول ها در هر وضعیتی صحیح است؟ مسلماً خیر. مارکس، انگلس و لنین در مقطع کلی به مسئله می پردازند و در چارچوب کل روند اجتماعی نقش اجتماعی - تاریخی خرده بورژوازی را ارزیابی می کنند، ولی کیست که نداند که آنان همواره بر اتحاد با تمامی نیروهای بینابینی تاکید کرده اند و پرولتاریا را به وسیع ترین اتحاد ممکن با همه اقشار زحمتکش غیر پرولتری فرا خوانده اند. روح این

آموزش اینست که باید دشمن عمده را شناخت و با تمامی نیروهائی که در زیر ستم این دشمن عمده هستند برای ریشه کن کردن آن متحد شد. تحلیل مشخص از وضع مشخص به بیان لنین جوهر شناخت مارکسیستی است.

برای نخستین آشنائی با مارکسیسم جزو کم حجم ولی پرمضمون "الفبای مبارزه" و نیز "آنچه یک کارگر باید بداند" ضرور است. پس از آن از آثاری چون "بنیاد آموزش انقلابی"، "اصول فلسفه مارکسیسم" و... می توان استفاده کرد. کتاب "زندگی و آموزش لنین" نیز می تواند آغاز خوبی باشد. و آنگاه باید به مطالعه دیگر اجزای مارکسیسم پرداخت. مثلا در حوزه اقتصادی سیاسی می توان از کتاب ساده "اصول علم اقتصاد" زنده یاد "عبدالحسین نوشین" شروع کرد و سپس به مطالعه "مبانی علم اقتصاد" نیکی تین و آنگاه کتاب "اقتصاد سیاسی" نوشته زنده یاد **جوانشیر** پرداخت. اگر مطالعه این کتب با دقت توام باشد می توان با اطمینان گفت که مطالعه "کاپیتال" آسان و جذاب خواهد بود.

برای آسان کردن کار آموزندگان مارکسیسم - لنینیسم در ایران فهرست کوتاهی از درسنامه ها و آثار کلاسیک مارکسیستی را در زیر می آوریم، با تصریح این نکته که این فهرست را می توان با کتب دیگری تکمیل کرد:

درسنامه ها

الف - کتب مقدماتی:

- ۱- آنچه یک کارگر باید بداند - ا. گویا
- ۲- الفبای مبارزه - احسان طبری

ب- کتب راهنما:

- ۱- واژه نامه سیاسی و اجتماعی - امیرنیک آئین

ج- فلسفه:

- ۱- ماتریالیسم دیالکتیک - امیرنیک آئین
- ۲- اصول فلسفه مارکسیسم- آفانسیف
- ۳- بنیاد آموزش انقلابی - احسان طبری
- ۴- ماتریالیسم تاریخی- امیرنیک آئین
- ۵- زمینه تاریخ فلسفه - خلیابچ
- ۶- یادداشت های فلسفی و اجتماعی - احسان طبری

د- اقتصاد سیاسی:

- ۱- اصول علم اقتصاد- عبدالحسین نوشین
- ۲- مبانی علم اقتصاد- نیکی تین
- ۳- اقتصاد سیاسی - ف. م. جوانشیر

ه - تاریخ جنبش جهانی کمونیستی و کارگری:

- ۱- نگاهی به تاریخ جنبش جهانی کمونیستی و کارگری - ف. م. جوانشیر
- ۲- زندگی و آموزش لنین - بهرام دانش
- ۳- تاریخ حزب کمونیست اتحاد شوروی جزوه اول، سال ۱۳۵۶.

آثار کلاسیک های مارکسیسم - لنینیسم

- ۱- سه منبع و سه جزء مارکسیسم - لنین
- ۲- کارل مارکس، زندگینامه با فشرده ای از مارکسیسم - لنین
- ۳- مقدرات تاریخی آموزش کارل مارکس - لنین
- ۴- اصول کمونیسم - انگلس
- ۵- مانیفست حزب کمونیست - مارکس و انگلس
- ۶- وظایف سوسیال دمکرات های روسیه - لنین
- ۷- دولت و انقلاب - لنین
- ۸- بیماری کودکی چپ گرایی در کمونیسم - لنین
- ۹- چه باید کرد؟ - لنین
- ۱۰- یک گام به پیش، دو گام به پس - لنین
- ۱۱- دوتاکتیک سوسیال دمکراسی در انقلاب دمکراتیک - لنین
- ۱۲- انقلاب پرولتری و کائوتسکی مرتد - لنین
- ۱۳- دوستان مردم کیانند و چگونه علیه سوسیال دمکراتها می جنگند - لنین
- ۱۴- درباره حزب پرولتری طراز نوین - لنین
- ۱۵- درباره همزیستی مسالمت آمیز - لنین
- ۱۶- بیداری آسیا - لنین
- ۱۷- در مقابله با ترسکیسم - لنین
- ۱۸- لودویک فویرباخ و پایان فلسفه کلاسیک آلمان - انگلس
- ۱۹- آنتی دورینگ - انگلس
- ۲۰- هجدهم برومرلویی بناپارت - مارکس
- ۲۱- کاپیتال - مارکس
- ۲۲- امپریالیسم بمتاباه بالاترین مرحله سرمایه داری - لنین